

O nekaterih sodobnih penoloških problemih

Sir Leon Radzinowicz LL. D., Wolfson profesor kriminologije, Univerza v Cambridgeu, Inštitut za kriminologijo

Jugoslovansko društvo za kazensko pravo in kriminologijo je maja 1968 v Budvi priredilo VIII. posvetovanje; naslov posvetovanja je bil »Izvrševanje kazenskih ukrepov v kazenskih zavodih«. Društvo je v ta namen izdalo obsežno gradivo (v ciklostilni tehniki, na približno 300 straneh) in je imelo namen, da gradivo, diskusije in sklepe kasneje priredi za tisk. Verjetno pa zaradi pomanjkanja denarja do priobčitve gradiva ni prišlo.

Na tem posvetovanju je imel poseben diskusijski prispevek tudi eden najbolj uglednih kriminologov v Evropi, g. Leon Radzinowicz, Wolfson profesor v Cambridgeu v Angliji in direktor kriminološkega inštituta v Cambridgeu. Ker se nam njegove besede zdijo pomemben prispevek k razmišljanju o načinu izvrševanja kazenskih sankcij, kar je še vedno aktualno, jih v celoti prinašamo v tej številki naše revije.

Prispevek prof. Radzinowicza ima za naše razmere poseben pomen zaradi načina, kako je razpravljalec svoj prispevek pripravljal. Sodelavec Inštituta za kriminologijo pri pravni fakulteti v Ljubljani je vse za posvetovanje pripravljeno gradivo prof. Radzinowiczu prevajal v izvlečkih. Diskutant si je pri tem zapisoval glavne misli naših penologov. V svojem diskusijskem prispevku, ki ga je pripravljal v Budvi en dan in eno noč (s pomočjo sodelavke beograjskega inštituta za kriminološka in kriminalistična raziskovanja) je skušal odgovoriti na nekatere misli naših penologov. V tem vidimo posebno vrednost in pomembnost prispevka tujega znanstvenika, ki je skušal razumeti naš način mišljenja in naša prizadevanja glede izvrševanja kazenskih ukrepov z odvzemom prostosti. Uredništvo.

Zgodovina kazenskega sistema je večinoma zgodovina docela zavrženih mitov

Nekoč so v penitenciarni teoriji in praksi menili, da je sistem osamitve obsojencev v samicah (dan in noč) odlična rešitev vseh penitenciarnih problemov. Nato se je pokazalo prav tako globoko prepričanje, da bodo vsi problemi rešeni le tedaj, če bodo obsojenci čez noč zaprti v samicah, dan pa bodo preživeli skupaj z drugimi obsojenci. Nazadnje je nastal tako imenovani progresivni sistem. Danes nam je vsem jasno, da nobeden izmed naštetih sistemov ni dal popolnoma ustrezne rešitve, čeprav je vsak dal svoj prispevek za dobro kazensko organizacijo. V

našem stoletju je prav tako še živel mit o časovno nedoločeni kazni. Toda ni res, da bi časovno nedoločena kazen dala najboljši temelj za prevzgojo obsojencev. Prvič, če obsojenec po treh letih (najpozneje pa v 5 letih) ni prevzgojen, tedaj slabo kaže, da se bo sploh kdaj dal prevzgojiti. Drugič, časovno nedoločena kazen obsojenca ne vzpodbuja k prevzgoji. Tretjič, avtoritete v zaporih postajajo zaradi velikih pooblastil, ki jih imajo, vse preveč zaverovane vase, zato ni verjetno, da bodo obsojence lahko prevzgojile ali ozdravile. Četrto, časovno nedoločene kazni kvarijo razmerja, ki morajo obstajati med trajanjem kazni in težo kaznivega dejanja. Petič, veliko preveč se povečujejo pooblastila administracije ter se obsojenci zato predolgo zadržujejo v zaporih. Dokazano je namreč, da se načela družbenega varstva v številnih krajih sveta dosti prelahko spreminjajo v načela družbenega nasilja.

Nevarnost, da sprejemni centri postanejo preveč mehanicistični in da se izolirajo od načina življenja kazenskih zavodov

Prvi sprejemni centri so bili ustanovljeni v Belgiji, nato pa še v Italiji in Nemčiji. Tedaj, približno pred 40 leti, je bil dosežen delen napredek v proučevanju osebnosti prestopnikov in njihovi klasifikaciji s tako imenovanimi »biološkimi službami«. Te službe je danes treba spet pregledati, kajti vprašanje je, ali je ustanavljanje centrov za opazovanje in nastanitev zapornikov, da bi jih proučevali, ustrezen postopek. Prvič, obsojenčevó osebnost je mogoče veliko bolje proučevati tedaj, ko obsojenec živi zaporsko življenje in ko se udeležuje vseh njegovih oblik. Tedaj in le tedaj lahko psihološko in socialno proučevanje postane zares dinamično. Dandanes je večina opazovalnih centrov v zaporih, vendar so tudi tam prepogosto v ločenih oddelkih. Drugič, vsi tisti, ki proučujejo obsojenca, morajo biti prav tako bolj živeti v delo drugih zaporskih organov in skupaj z njimi v celoti sodelovati pri sprejemanju vseh pomembnejših sklepov, ki zadevajo obsojenca med prestajanjem kazni.

Kratkotrajne kazni so nuja, terjajo pa temeljito preureditev

Konec XIX. in v začetku XX. stoletja je bila začetna negativna reakcija zoper kratkotrajne prostostne kazni popolnoma naravna. Po mne-

nju kritikov so takšne kazni prekratke, da bi z njimi prestopnike lahko prevzgojili, so pa dovolj dolge, da jih lahko pokvarijo. Zaporji so postali prenapolnjeni, osebje pa preobremenjeno. Toda danes moramo to zadevo pregledati v drugačni luči. Prvič, kratkotrajne kazni v naši ekonomiki. Velik del kaznivih dejanj je nepomembnih in le zato, da bi ohranili ravnovesje med težo kaznivega dejanja in kazni, inštituta kratkotrajne kazni pravzaprav ni mogoče obdržati. Drugič, vpeljati je treba druge ukrepe za zmanjšanje števila kratkotrajnih prostostnih kazni, ki morajo biti izrečene (ti ukrepi so: probacija, pogojna obsodba, denarna kazen). Še vedno preveč ljudi pošiljajo v preiskovalni zapor. Tretjič, kratkotrajne časovne kazni je treba izrekati le nekaterim vrstam storilcev, tj. tistim, ki jim ni mogoče izreči drugačnih ukrepov. Vendar so izkušnje pokazale, da je kratkotrajna časovna kazen lahko zelo učinkovita, saj deluje kot hiter in oster šok, če se uporabi ob pravem času in če se prestaja v ustrezno urejenih kazenskih zavodih, ne pa v lokalnih zaporih. Toda v večini držav, tudi v ZDA, te kazni prestajajo prav v krajevnih zaporih, ki so le neizogiben in melanholičen stadij za proizvodnjo majhnih, kroničnih povratnikov. Iz vašega 6. referata je razvidno, da se dobro zavedate te težave in zato vam želim, da na tem področju penitenciarne reforme dosežete čim boljše uspehe. Osebo menim, da bi bilo treba vse lokalne zapore dati v pristojnost oddelka za izvrševanje kazenskih sankcij pri sekretariatu za pravosodje, ne pa v pristojnost sodišč.

Zelo poseben položaj zaporskega osebja

V zvezi s tem želim dati tale komentar:

Prvič, organ kazenskega pravosodja se srečuje s težavnimi nalogami. Toda če njegove naloge primerjamo z nalogami probacije in zaporske službe pa tudi z nalogami policije, bomo nedvomno ugotovili, da ima zaporski uslužbenec veliko bolj določene in omejene naloge. Zaporski uslužbenec je, nasprotno od policijskih in socialnih uslužbencev, ki vedno pripadajo svobodni družbi, nujno pripadnik dela družbe, ki ni svobodna. Drugič, kadar govorimo o življenjskih razmerah obsojencev in kadar želimo te razmere izboljšati, ne smemo nikoli pozabiti na razmere, v katerih živi zaporsko osebje. Te razmere je treba vedno izboljševati, ker bo osebje v nasprotnem primeru upravičeno me-

nilo, da je zapostavljeno. Tretjič, problemi zaporskega osebja se prepogosto obravnavajo ločeno od problemov obsojencev. Toda med osebjem in obsojenci obstaja nenehen medsebojni vpliv, stapljajo se v tako imenovano zaporsko skupnost. Treba je predvideti, da zaporsko osebje svoje penalne izkušnje zamenjuje z obsojenci. Očitno na primer postaja, da morajo zaporski uslužbenci sodelovati pri posvetovanjih z obsojenci, kajti pokazalo se je, da je takšno posvetovanje koristno tako za osebje zapora kakor tudi za obsojence. Četrtič, celotno vprašanje strokovnega izpopolnjevanja osebja je treba spet pregledati. Vse usposabljanje je na primer treba opraviti v najboljših ustanovah. Treba je razčistiti stališča osebja in o teh stališčih dati oceno. Zaporskemu osebju še vedno predavajo po preozko osnovanem predmetniku (nekaj, kar je zelo podobno pouku na naših pravnih fakultetah).

Kazenski zavodi ali kazenske »veleblagovnice«

Zdaj se bom dotaknil občutljivega vprašanja, kako velik je lahko zapor (kazensko-poboljševalni dom), da je lahko učinkovit. Ob tem vprašanju nikakor ni mogoče imeti kakšnega preveč dogmatičnega stališča. Menim, da tak zapor lahko sprejme največ od 400 do 500 obsojencev, toda za dober kazenski sistem je bistveno, da obstaja nekaj kazenskih zavodov z 200 do 250 obsojencev.

Prav velikost zapora je tisto, kar je v neskladju z namenom kaznovanja. Prosim vas, da se držite majhnih in srednjih zavodov. Tega se je treba posebno držati pri zavodih za duševno prizadete obsojence.

Evropske grde sanje o Alcatrasu

V nekaterih evropskih državah obstaja nagljenost, da bi zidali zapore z maksimalnim zavarovanjem za posamezne vrste posebno nevarnih prestopnikov. Takšni zaporji stojijo v Kumli na Švedskem, v Stuttgartu v Nemčiji in v Freyju pri Parizu (kot evropska inačica Alcatrasa). Nasprotujem takšni zgostitvi, ker postaja preveč represivna in bo kmalu dajala ton vsemu kazenskemu sistemu, povečala bo nevarnost uporov in pobegov iz zaporov. Sem za to, da se takšne vrste obsojencev porazdelijo v večjem številu

zavodov. Lord Mountbatten je predlagal, naj se takšen zapor postavi na Ail of Vait, toda odbor, kateremu sem imel čast predsedovati, je vladi podal poročilo zoper ta predlog in zdi se, da bo vlada naš predlog sprejela. ZDA so se odpovedale zavodom tipa Alcatraz in bilo bi tragično, če bi Evropa ne izrabila njihovih izkušenj.

Vloga kriminoloških raziskav v penitenciarni organizaciji

Prvič, zaporsko osebje mora do raziskovalcev zavzeti manj obrambno stališče, bolj odkrito mora priznavati svoje napake in sprejemati kritiko. Drugič, kriminologi, še posebno raziskovalci, morajo bolj upoštevati težave osebja, doumeti, da ravna z omejenimi sredstvi, in pokazati razumevanje za vse druge težave, s katerimi se osebje bojuje. Tretjič, raziskovanje se ne sme opravljati post facto, temveč je treba z njim vedno začeti takrat, ko poteka kak nov poskus. Raziskovanje tako ne bo le bolj koristno, temveč tudi ne bo več imelo kritičnega značaja; bo skupno podjetje kazenskih uslužbencev in raziskovalcev — to bo dialog, ne pa konfrontacija. Četrto, raziskovanje je treba načrtovati za obdobje 5 do 6 let, potrdi pa naj ga pravosodni sekretar, potem ko se posvetuje s strokovnjaki s kriminološkega inštituta. Petič, treba je zagotoviti, da se za raziskovanje prekrbijo zadostna in redna sredstva, ne pa napitnina. Prav tako kot pri vseh velikih gospodarskih projektih po svetu je treba vnaprej določiti sredstva, ki so potrebna za raziskovanje, in jih je treba šteti kot sprotno stroške kazenske administracije. Ta sredstva ne smejo biti manjša od 5 % skupnih stroškov kazenske administracije. Raziskovalne projekte morajo uresničevati kriminološki inštituti, akademski organi ali posamezni strokovnjaki. Želeti bi bilo, da se pri sekretariatu za pravosodje ali pri oddelku za izvrševanje kazni ustanovijo raziskovalne enote, ki bodo sodelovale v raziskovanju.

Vloga sodstva pri reševanju zaporskih problemov. Težave in dileme

Najprej se želim dotakniti stališča, ki niti ni tako nasprotno. Gre namreč za ukrepe, ki naj bi jih sodstvo sprejelo, da bi s tem pokazalo boljše razumevanje za težave, ki tarejo penitenciarno službo. Prvič, v četrtem letniku pravnega študija

bi bilo treba zagotoviti poglobljeno kriminološko specializacijo, ki bi bila obvezna za vse tiste študente, ki so se odločili za poklice sodnikov, tožilcev in odvetnikov na kazenskem področju. Zato bi morali kriminološki inštituti glede tega tesno sodelovati s pravnimi fakultetami, da bi to misel lahko uresničili. Drugič, organizirati bi bilo treba redne tečaje za sodnike; sodniki bi si v sodelovanju s kriminološkimi inštituti, pravnimi fakultetami in sekretariatom za pravosodje osveževali znanje o izbranih kriminoloških in penoloških vprašanjih. Dejansko je napočil čas, ko je treba ustanoviti stalno telo, tj. stalni svet za izobraževanje sodnikov in javnih tožilcev. Tretjič, ne strinjam se sicer z mnenjem, da je treba sodnike deliti na kazenske in civilne le zato, da bi se omogočila redna specializacija. Toda vseeno menim, da je treba kazenske sodnike izbirati bolj preudarno. Potrebna je namreč nepretrganost njihovega dela in vzdrževanje standardov.

Četrto, v Angliji so bile ustanovljene tako imenovane sodniške konference. Sodniki iz raznih krajev Anglije se redno shajajo, na teh shodih pa so navzoči tudi zaporske avtoritete, psihiatri in probacijski (socialni) delavci. Ti so razdeljeni na delovne skupine in vsaka izmed njih neodvisno obravnava vrsto primerov. Nato se snidejo vsi skupaj; primerjajo razsodbe in razpravljajo o vzrokih, zakaj so le-te včasih različne. Poleg tega se na sodniških konferencah podajajo poročila o hujših kazenskih problemih. Sodniki obiskujejo kazenske zavode in nato lahko priobčujejo poročila o teh obiskih.

Dovolite mi, naj vam priporočim, da razmisljate o teh *sodniških konferencah*, ki so dejansko novost. Kaj pa naj rečemo o radikalnejši in neposrednejši udeležbi sodnikov v penitenciar-nem sistemu? V celoti se zavedam, da sem se dotaknil notranje nasprotnega vprašanja, o katerem lahko obstajajo različna stališča. To so argumenti zoper neposredno udeležbo sodnikov. To vprašanje je bilo postavljeno že pod fašističnim režimom v Italiji — gre za Giudice di Sorvelianza. V Franciji je bila pred kratkim vpeljana institucija juge d'exécution. Podobne ukrepe so storili tudi v Zahodni Nemčiji. Priznati moram, da sem do takšne udeležbe sodnikov zelo nezaupljiv. Prvič, ne zahtevamo od sodnikov, da opravljajo tiste dolžnosti, ki presegajo njihove moči in ki jih sodniki niti pri najboljši volji ne morejo opravljati. Pustimo jim, da se zberejo za težke naloge pri ugotavljanju krivde

ali nedolžnosti obtoženca ter na prav tako težko in častno funkcijo izrekanja kazni. To zadostuje. Drugič, dovolimo jim, da negujejo in razvijajo tesne zveze s penitenciarnim svetom vzdolž tistih petih linij, o katerih sem govoril doslej, toda ne preobremenjujmo jih! Škodljivo bo, če bodo sodniki preprečevali naraven in neodvisen razvoj zaporske administracije. Tretjič, zavedam se, da je udeležba sodnikov pogostna zato, da bi se pri izvrševanju kazenskih sankcij bolj uveljavila zakonitost. Toda vprašam se, ali bi se ta zakonitost ne mogla doseči kako drugače, kot z neposrednim poseganjem sodnikov v kazensko administracijo. Morda sem se preveč oddaljil od vašega 4. referata, vendar sem prepričan, da se boste v vaši obravnavi dotaknili vseh teh in še drugih vprašanj.

Področja, na katerih se mora urediti vse od A do Z

Tretman mladih prestopnikov in postpenalna pomoč sta že dve takšni področji. Ta vprašanja obravnavajo vaši referati 8, 11, 12 in 13. Toda bodite prepričani, da to ni le vaš problem, temveč dejansko obstaja povsod po svetu. Toliko o tem.

UDC: 343.8(042)

Some Contemporary Penological Problems

Sir Leon Radzinowicz, LL. D., Wolfson Professor of Criminology, Institute of Criminology, University of Cambridge

The article is a contribution to the VIII. Conference of the Yugoslav Association for Criminal Law and Criminology, held in Budva, Yugoslavia, in May 1968. Prof. Radzinowicz expressed the following opinions concerning the materials prepared for the conference. Neither the foundation of observation centres outside penal institutions nor treatment in such centres is to be recommended. Each prison worker is a member of the prison community; the conditions he is living in and his attitudes are therefore important. Penal institutions should be

Menjava mednarodnih kazenskih izkušenj

Še zmeraj smo med seboj preveč ločeni in še vedno smo počasni, da bi se učili na svojih napakah in izrabljali dosežene izkušnje. Kazenskim uradnikom in kriminologom je treba omogočiti štipendije in obiske, udeležbo na konferencah za okroglo mizo. Le tako se bodo namreč zblížali in sodelovali pri tej pomembni dejavnosti. Prav tako mora obstajati dokumentacijsko središče, ki bo sekretarju za pravosodje vedno poročalo o najpomembnejših kazenskih dogodkih po svetu. Dokumentacijski centri zdaj čedalje hitreje nastajajo pri raznih znanstvenih vejah, tehnologiji in industriji. Toda velike mednarodne konference, ki jih bom imenoval »agenda tuti frutti«, so brez vrednosti.

Kazenska pravičnost in socialna pravičnost

Kazensko pravičnost je treba šteti za neločljivi del socialne pravičnosti. Naj mi bo dovoljeno izjaviti, da se vaša država glede tega lahko šteje za vodilno in za zgled socialističnim in ne-socialističnim državam ter da lahko veliko pripomore k temu, da se tudi druge države zavedo, kako je kazenska pravičnost neločljivi del socialne pravičnosti.

planned for 200 to 250 inmates maximum. New methods should be introduced in an experimental way so that permanent evaluation by researchers and dialogue between practitioners and researchers are both possible. 5% of all costs of penal administration should be reserved for research. Meetings of judges, penitentiary officers, psychiatrists, psychologists and probation officers to deal with problems of individual cases would be most useful. The author has, however, certain doubts about the usefulness of court supervision of penal institutions.